

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF ANATOLIY YEREMENKO v. UKRAINE)**

(Заява № 22287/08)

РІШЕННЯ

*У текст рішення 10 листопада 2022 року було внесено
зміни відповідно до Правила 81 Регламенту Суду*

Ст. 10 • Свобода вираження поглядів • Невжиття національними судами заходів для забезпечення балансу між конфліктуючими інтересами в ініційованому суддями провадженні про захист честі, гідності та ділової репутації і притягненням журналіста до цивільної відповідальності за опубліковану газетну статтю, написану про стверджувану судову корупцію • Ненаведення відповідних і достатніх підстав • Незастосування стандартів, які відповідають принципам, втіленим у ст. 10 або ухвалення рішень не на підставі прийнятної оцінки відповідних фактів • Вжиття запобіжного заходу, який обмежувався вилученням статті з вебсайту газети до розгляду провадження про захист честі, гідності та ділової репутації, не перешкоджало можливості заявника поширювати інформацію та ідеї і не підірвало саму суть публічної дискусії

СТРАСБУРГ

15 вересня 2022 року

ОСТАТОЧНЕ

15.12.2022

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Його текст може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Анатолій Єременко проти України»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Сіофра О'Лірі (*Síofra O'Leary*), Голова,
Мартіньш Мітс (*Mārtiņš Mits*),
Ганна Юдківська (*Ganna Yudkivska*),
Стефані Моро-Вікстром (*Stéphanie Mourou-Vikström*),
Ладос Чантурія (*Lado Chanturia*),
Арнфінн Бордсен (*Arnfinn Bårdsen*),
Маттіас Гуйомар (*Mattias Guyomar*), судді,

та Віктор Соловейчик (*Victor Soloveytschik*), Секретар секції,

з огляду на:

заяву (№ 22287/08), яку 26 квітня 2008 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України, пан Анатолій Васильович Єременко (далі – заявник);

рішення повідомити Уряд України (далі – Уряд) про скаргу на стверджуване порушення статті 10 Конвенції;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 31 серпня 2021 року та 21 червня 2022 року

постановляє таке рішення, що було ухвалено в останню дату:

ВСТУП

1. Справа стосується провадження про захист честі, гідності та ділової репутації, ініційованого проти заявника, після публікації написаної ним статті про стверджувану судову корупцію, а також вжиття судом запобіжного заходу про вилучення відповідної публікації з вебсайту газети до розгляду провадження про захист честі, гідності та ділової репутації. Заявник скаржиться за статтею 10 Конвенції.

ФАКТИ

2. Заявник народився у 1949 році та проживає у м. Київ. Його представляла пані Л.Л. Панкратова, юрист, яка практикує у тому ж місті.

3. Уряд представляв його Уповноважений, на останній етапах провадження пан І. Ліщина.

4. Факти справи, надані сторонами, можуть бути узагальнені таким чином.

ПОДІЇ, ЩО ПЕРЕДУВАЛИ СПРАВІ

А. Стаття від 12 березня 2005 року

5. Заявник – журналіст. На момент подій він працював у щотижневій національній аналітичній газеті «Дзеркало тижня», наклад якої становив близько 57 000 примірників.

6. 12 березня 2005 року у серії публікацій, написаних заявником, у згаданій газеті була опублікована стаття під назвою «Чорна трійка: все інше справи не стосується». 18 березня 2005 року стаття була опублікована на сайті газети.

7. У статті автор посилався на свою попередню публікацію та зазначив, що у певній справі (№ 27/37), яка уже деякий час перебувала на розгляді у судах і щонайменше двічі направлялася до судів нижчих інстанцій, рішення було ухвалено на підставі підробленої копії документа, оригінал якого знаходився у матеріалах справи певного кримінального провадження. Проте Донецький апеляційний господарський суд ухвалив своє рішення на підставі підробленої копії. Заявник далі описав те, що він назвав «системою отримання потрібного результату». Аби отримати результат, необхідно було звернутися до конкретної юридичної фірми. Позивач сплачував юридичній фірмі велику суму винагороди, але ця фірма потім «невідомо з яких причин» не брала подальшої участі в провадженні, в якому позивача (державне підприємство) представляли його власні захисники. Стосовно судів, то вони «бережно і дбайливо передали справу» до Вищого господарського суду України, якому, у свою чергу, знадобилося занадто багато часу, перш ніж нарешті повернути справу до суду нижчої інстанції «у зв'язку з відсутністю копії оскаржуваної ухвали». Тим часом позивача було ліквідовано, що, на думку заявника, дозволило приховати численні правопорушення.

8. Повний текст цієї статті такий:

«У травні минулого року «ДТ» [*«Дзеркало тижня»*] (№ 21, від 29 травня 2004 року) опублікувало статтю під назвою «Як суд *‘легалізував’ ‘копію’ при відсутності оригіналу*». Йшлося про безпрецедентний в історії українського правосуддя юридичний казус, коли на підставі дуже сумнівної (за якістю відбитка й ще більше за змістом) ксерокопії документа [гарантійного листа] суд виніс рішення, яке заперечується відповідачем от уже четвертий рік поспіль. Заперечується точно з моменту появи президентського указу про формування апеляційних судів в Україні через одну просто причину: мовляв, ми папери під таким [реєстраційним] номером позивачу ніколи не видавали та гарантій не надавали. Проте оскільки є безліч різноманітних прийомів надати будь-якому конфлікту інтересів зручний для Феміди вигляд, то справа перетворилася на кшталт символу достоїнств і фетиш недоліків запозиченої в країнах розвинених демократій самої структурної системи судочинства, база якого лягла в добре угноєну совковістю і телефонним правом основу формування принципів незалежності третьої влади в нашій державі. [абзац 1]

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

Перипетії судового позову та взаємних претензій учасників процесу «ДТ» описувало не раз. Справа № 27/37 до моменту публікації [згаданої] статті за три попередні роки пройшла два цикли судових розглядів – від суду першої інстанції до вердиктів Верховного Суду України. Попереду було третє коло. Через обставини, що знову відкрилися. У рамках кримінальної справи, порушеної щодо ТОВ «Н.», яке викрало в держави в особі ДНЕП (державне транспортно-експедиційне підприємство) «Інтертранс» [щось – що саме у статті вказано не було] вартістю понад 8,2 мільйона гривень і ... випарувалося без сліду, прокуратурою був виявлений оригінал злочасного гарантійного листа. З'ясувалося, що гарантійний лист, на який посилався позивач (ДНЕП «Інтертранс»), відповідач надавав зовсім іншій структурі, про що відпочатку на всіх судових засіданнях і заявляла сторона. Проте чомусь так і не була почута. Точки над «і» міг розставити Донецький апеляційний господарський суд, але, констатувавши наявність оригіналу гарантійного листа в матеріалах кримінальної справи, рішення все-таки виніс на підставі «копії» [цього гарантійного листа]. У зв'язку з цим в автора тоді ж закономірно виникло запитання: «Цікаво, що цього разу придумає господарське правосуддя, щоб захистити державну структуру, яка завдала державі великого матеріального збитку?» [абзац 2]

Реалії перевершили найсміливіші припущення. Подальше заглиблення в похмуру від півтіней та ретусі тему вирішення господарських спорів у Донецькій області дозволяє отримати уявлення про можливість існування досить примітивної за схемою і безвідмовної за ефективністю системи отримання потрібного результату практично за будь-якою справою. При цьому складається враження, що для її організаторів зовсім не має значення суть проблеми. Важливо лише одне: щоб замовник (в основному позивач) звернувся в потрібний час за потрібною адресою. [абзац 3]

Як правило, ця юридична фірма, куди цілком легально перераховуються великі суми коштів за графою «юридичне обслуговування». Далі видиму активну участь згаданої фірми в судових процесах виявити важко. Натомість з'являються довірені особи або ж, як у випадку з ДНЕП «Інтертранс», які невідомо з яких причин заплатили загадковій «І.» гонорар у 400 тисяч гривень, задовольняються в судових розглядах участю власних юристів. Справу ж упродовж усього процесу розглядає сонм служителів господарського правосуддя в Донецькій області, які передають її бережно і дбайливо аж до Вищого господарського суду України. [абзац 4]

Отже, коли з'явився оригінал «копії», а потім додатковий документ, що свідчить про підробку «копії», стало зрозуміло, що треба вести мову вже не про змагальність доказів і аргументів, а про фальсифікацію та намір, що є предметом не господарського спору, а кримінального слідства. І знову лише факти. Укотре відзначився Вищий господарський суд України. Всупереч частині третій статті 114 Господарського процесуального кодексу України, яка передбачає місячний термін для розгляду заяви про перегляд судового рішення через обставини, що знову відкрилися, ВГСУ впродовж дев'яти місяців гальмував розгляд справи. [абзац 5]

Спочатку ВГСУ отримує від Донецького апеляційного господарського суду наче всі потрібні документи й призначає день слухання. Коли ж сторони приходять у Києві за адресою Копиленка, 6, то довідуються, що «кіна» не буде. Немає, розумієте, у справі паперу. Тому ВГСУ прямо відразу, без зволікання і «встановив: як вбачається зі змісту касаційної скарги, відповідачем оскаржується ухвала Донецького апеляційного господарського суду від

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

30 червня 2004 року. Проте в матеріалах справи оскаржувана ухвала та будь-яке посилення на неї відсутнє, а тому за таких обставин, справа № 27/37 підлягає поверненню до господарського суду Донецької області для належного оформлення відповідно до вимог чинного законодавства». Словом, призначили нову дату й спантеличили Господарський суд Донецької області, хоча зрозуміло, що мався на увазі Донецький апеляційний господарський суд. Це ж різні держустанови, чи не так? А може, уже давно одна контора, про що суддівський корпус найбільшого в Україні господарського суду першої інстанції ще й не підозрює, але чітко знають у Києві, тому й пишуть? [абзац 6]

Коротше кажучи, дотепер ніхто не потрудився відповісти, де була й звідки раптом взялася в матеріалах справи № 27/37 ухвала. Скромно замовчують, хоча, найшвидше, ситуація виникла не випадково, і чітко вирішують певне завдання: не допустити розгляду справи до 01 лютого 2005 року. Адже саме цього дня відповідно до наказу Мінтрансу № 797 від 01 вересня 2004 року «з метою підвищення ефективності використання державного майна» закінчується ліквідація «ДТЕП «Інтертранс» із виключенням із Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України. Вийшло, як і планувалося. Судове засідання відбулося після зазначеного строку, а документи з Києва до Донецька й дотепер не повернулися. Зазначу, сьогодні це лише частина державної проблеми, що залишилася в спадок від колишнього керівництва Мінтрансу. Поінформовані джерела стверджують, що ліквідація ДТЕП «Інтертранс» дозволила поховати суми на кілька порядків більші, ніж несправедливо стягнені кошти з «І.-Банку» на підставі «копії». Втім, це вже інша тема, гідна пильної журналістської уваги.» [абзац 7]

9. Стаття закінчувалася такими абзацами (восьмим і дев'ятим):

«До речі, директор АТЗТ [«Д.»] [Ч.] провів розслідування і дійшов висновку про існування організованої групи, яка діє в Господарському суді Донецької області і Донецькому апеляційному господарському суді. У листі, підготовленому на адресу Верховної Ради на ім'я голови підкомітету з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією в правоохоронних і судових органах, названі прізвища учасників групи, детальна схема роботи всього ланцюжка. Як докази [Ч.] наводить справу № 8/55 пд, де йому довелося виступити відповідачем за позовом державного підприємства «Вугільна компанія «Краснолиманська» про визнання договору недійсним, і ряд інших аналогічних господарських спорів, які згодом скасував Верховний Суд України. Скрізь фігурують уже добре знайомі за справою № 27/37 судді. [абзац 8]

– Підставою для мого звернення до Верховної Ради, – розповів [Ч.], – послужила справа № 8/55пд. Проходячи всіма [судовими] інстанціями, я відчув на собі тиск системи. Скажімо, стукається зацікавлений клієнт і просить посприяти у позитивному вирішенні явно програтої справи. Йому рекомендують звернутися до юридичної фірми [«Л.»]. Потім із клієнтом укладають договір, перераховують гроші, складають позовну заяву. Потім в обхід [будь-якого] чинного порядку справа «розписується» на потрібного суддю. Після цього вирішення завжди приймається на користь клієнта. Якщо інша сторона звертається з апеляцією, то там діє так звана чорна трійка, яка сповідує принцип, [що] «все інше справи не стосується». У більшості людей, які пройшли ці дві [судові] інстанції, опускаються руки. Вони втрачають віру в справедливість і вже нікуди не звертаються. Мовляв, усі там одним миром мазані». [абзац 9]

В. Провадження про вжиття запобіжних заходів

10. 07 квітня 2005 року судді А., С., Д., Є., Б. та Ф. звернулися до Ворошиловського районного суду міста Донецька (далі – районний суд) із заявою про вжиття запобіжних заходів та про забезпечення доказів. Вони стверджували, що стаття від 12 березня 2005 року «Чорна трійка: все інше справи не стосується» містила негативну оцінку діяльності Господарського суду Донецької області та Донецького апеляційного господарського суду і не ґрунтувалася на фактах. Стиль статті був різко негативний. Зокрема, позивачі вказали, що такі твердження не відповідали дійсності: «організована група», «детальна схема роботи всього ланцюжка», «тиск системи», «посприяти у позитивному вирішенні явно програшної справи», «в обхід [будь-якого] чинного порядку справа «розписується» на потрібного суддю», про існування «чорної трійки» та принципу «все інше справи не стосується». Заявник «не здійснив перевірку відповідних відомостей», і таким чином порушив свої професійні обов'язки. На думку позивачів, згадана публікація ганьбила честь, гідність та ділову репутацію зазначених судів, їхнього керівництва та суддів. Зокрема, було зазначено, що судді Є., С., Д. та Ф. розглядали справу № 8/55 пд, про яку йшлося в публікації, а тому ця стаття завдала їм моральної шкоди. Подібної шкоди було завдано голові Донецького апеляційного господарського суду А., який «здійснював організаційне керівництво діяльністю суду», та заступнику голови Господарського суду Донецької області Б., який «відповідно до розподілу обов'язків» здійснював організаційне керівництво діяльністю структурного підрозділу, до складу якого входили судді, які брали участь у розгляді справи № 8/55 пд».

11. Позивачі зазначили, що подадуть позов про відшкодування шкоди проти газети, заявника та Ч. (зрештою вони зробили це 18 квітня та 18 серпня 2005 року (див. пункт 23)), оскільки відповідна стаття включала «елементи інтерв'ю, наприклад, останній абзац, в якому саме і міститься більшість з відомостей, що не відповідають дійсності». Посилаючись, *inter alia*, на статті 277 та 278 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України, див. пункт 34), вони стверджували, що їхні права продовжували порушуватися, оскільки стаття все ще була доступна в мережі «Інтернет», і вимагали її вилучення відповідно до статті 62-1 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України, див. пункт 35).

12. Клопотання позивачів полягало у постановленні ухвали про зобов'язання редакції газети вилучити статтю з її вебсайту. Крім того, вони також просили накласти арешт на майно газети, майно заявника та Ч. з метою забезпечення їхніх вимог. Насамкінець, вони попросили

виребувати у газети документи, які їхня редакція та заявник використовували для перевірки інформації, опублікованої у статті.

13. 08 квітня 2005 року районний суд зобов'язав редакцію газети «Дзеркало тижня» вилучити статтю зі свого вебсайту. У своїй ухвалі на півтори сторінки суд лише повторив зміст заяви позивачів. Суд також послався на пункт 2 статті 152 ЦПК України, в якій визначалися можливі види забезпечення позову, і вказав, що заява мала бути задоволена частково, не навівши обґрунтування чи оцінки позиції позивачів.

14. Заявник, газета та Ч. подали апеляційну скаргу на цю ухвалу, зазначивши, *inter alia*, що такий запобіжний захід, як вилучення статті з вебсайту, не передбачався національним законодавством і, крім того, суд послався на пункт 2 статті 152 ЦПК України, яка передбачала застосування заходів забезпечення позову після подання позову, а не раніше. Вони також зазначили, що суд не навів жодного обґрунтування. Зокрема, вони стверджували, що у статті не було названо ім'я жодного судді, і тому позивачі не довели, що їхні права були порушені.

15. 26 серпня 2005 року Апеляційний суд Донецької області залишив ухвалу районного суду без змін. Повторивши заяву позивачів і процитувавши частину другу статті 278 ЦК України, суд зазначив.

«Оспорювана заявниками стаття є носієм інформації, яка поширюється через комп'ютерну мережу Інтернет. З урахуванням тієї обставини, що така інформація є доступною для широкого кола осіб, і досить важко піддається контролю, вилучення статті з Інтернет-сайту (як арешт на майно відповідно до пункту 2 статті 62-2 ЦПК України) є єдиним можливим способом захисту особистого немайнового права до розгляду справи по суті. Суд [першої інстанції] послався на статтю 152 ЦПК України, якою передбачено способи забезпечення позову у вигляді заборони проводити певні дії. Таке посилання є помилковим, оскільки фактично позов до суду на момент постановлення ухвали не подавався. Однак зазначена обставина не може бути підставою для скасування ухвали, оскільки б це було формальною підставою, бо по суті заява розглянута правильно».

16. Заявник подав касаційну скаргу, стверджуючи, що стаття 62-2 ЦПК України не передбачала таких тимчасових заходів, як вилучення статті з вебсайту. Він також зазначив, що суд не навів жодного обґрунтування для своєї ухвали, а позивачі не надали доказів на підтвердження свого аргументу, що їхні права були порушені.

17. Приблизно через два з половиною роки, 15 січня 2008 року, Апеляційний суд міста Києва, засідаючи як касаційний суд, відхилив касаційну скаргу заявника на ухвали від 08 квітня та 26 серпня 2005 року у зв'язку з відсутністю доказів порушення закону.

18. Зазначені судові рішення були виконані, а оскаржувану статтю було вилучено з вебсайту газети у невстановлену дату, але не пізніше 18 серпня 2005 року.

С. Подальша публікація

19. 28 березня 2005 року А., голова Донецького апеляційного господарського суду, та Б., колишній заступник голови Господарського суду¹ Донецької області, надіслали листа головному редактору газети «Дзеркало тижня» з вимогою спростувати інформацію, опубліковану у статті від 12 березня 2005 року. Для цього вони надали текст для публікації. Лист надійшов до редакції газети 31 березня 2005 року.

20. 23 квітня 2005 року після застосування запобіжного заходу Ворошильським районним судом міста Донецька (див. пункти 10 – 13), газета «Дзеркало тижня» опублікувала статтю під назвою «Чорна трійка: далі буде» із зазначенням А. та Б. як авторів листа про опублікування спростування. У статті, яка, вочевидь, була узагальненням тексту їхнього листа від 28 березня 2005 року, зазначалося:

«Кожна судова справа – це складний клубок антагоністичних інтересів сторін і його вирішення, незалежно від [результату] ... завжди залишає як мінімум одну зі сторін незадоволеною. Навіть у випадку, коли сторона визнає безпідставність своїх вимог оскаржити судові рішення, її часто стримує лише необхідність сплати державного мита і вартість юридичних послуг. Для більшості людей звично вважати всі рішення на свою користь законними і справедливими та навпаки. Кожен, кому доводилося бути арбітром у якійсь суперечці, знає: сторона, яка прогала, скоріше за все буде вважати рішення несправедливим і упередженим.

У номері «ДТ» [«Дзеркало тижня»] від 12 березня 2005 року була опублікована стаття Анатолія Єременка [під назвою] «Чорна трійка: все інше справи не стосується». Проблеми, порушені у ній, досить важливі та актуальні для сучасного українського суспільства. У статті наведена розповідь директора [АТЗТ «Д.»] [Ч.] про нібито виявлену ним протизаконну діяльність [з боку] суддів Господарського суду Донецької області і Донецького апеляційного господарського суду.

Однак, як з'ясувалося, у багатьох людей образа пана [Ч.] на Господарський суд Донецької області і Донецький апеляційний господарський суд викликала подив. Адже як по кількості справ, в яких рішення було ухвалено на користь [АТЗТ «Д.»], так і по їхній «важливості», підстави для цього могли бути радше у його опонентів. Взяти хоча би рішення у справі № 38/251, згідно з яким на користь позивача [АТЗТ «Д.»] було стягнуто 262 776,32 грн...

Проте у статті в якості прикладу наводиться інша справа – № 8/55 дп. Чомусь без уваги [у статті газети] залишилося клопотання директора [АТЗТ «Д.»] про розгляд справи колегіально відповідно до статей 4 – 6 Господарського процесуального кодексу України. Вкажемо для неюристів, що ця стаття передбачає можливість колегіального розгляду справи у місцевому господарському суді залежно від її категорії та складності. Проте своє клопотання [Ч.] мотивував лише необхідністю уникнути тиску на суд з протилежного боку (а це не є підставою для колегіального розгляду справи).

¹ Виправлено 10 листопада 2022 року: текст був: «Адміністративного суду».

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

Тобто, відповідно до букви закону, суд міг відхилити клопотання [Ч.] як таке, що не ґрунтувалося на правовій нормі. Проте суд з огляду на категорійність справи і значний об'єм обставин, які розглядалися, клопотання задовольнив. Виходить, скаржник або не здатен зрозуміти текст правової норми (але при цьому дозволяє собі критикувати судові рішення), або свідомо провокує суд відхилити клопотання, аби мати можливість з часом заявити про його упередженість.

Але навіть отримавши позитивне рішення щодо складу суду у справі № 8/55 пд, [Ч.] категорично заявляє, що «потім в обхід [будь-якого] чинного порядку справа «розписується» на потрібного суддю». Нескладно помітити, наскільки такий висновок суперечить фактам. Так само, як і [висновок], що «вирішення завжди приймається на користь клієнта», і нібито в апеляційному суді діє «так звана чорна трійка». Більш ніж образливо звучить його остаточний висновок про те, що усі там «одним миром мазані».

Єдиний законний спосіб добитися від суду вирішення на свою користь – діяти в межах закону і надавати у достатній кількості переконливі докази. Але деякі особи (їх навряд можна назвати законослухняними громадянами) не цураються й інших заходів. Якщо ціль виправдовує засоби, чому б не використати їх усі? Найпростіший (з точки зору реалізації, але – наголошуємо – неефективний і найменш етичний) спосіб схилити суд до винесення «потрібного» рішення – зробити попередження на кшталт: краще зі мною не зв'язуватися. Маніпулюючи громадською думкою, такі особи намагаються вплинути на рішення посадових осіб, у тому числі суддів. Адже мало кому захочеться асоціюватися з «чорною трійкою».

Наразі у Господарському суді Донецької області знаходиться справа за участю [АТЗТ «Д.».]. То чи не є трагіфарс пана [Ч.] спробою налякати суд і вплинути на його майбутнє рішення? Мовляв, стаття про «чорну трійку» може мати продовження із зазначенням прізвищ непохитних суддів, і нехай вони спробують потім довести свою незаплямованість в очах громадськості. Адже відомо: чим вище соціальний статус людини, тим більш схильне суспільство бездоказово вірити в найменш реальну плітку про нього, і доводити уже необхідно свою невинуватість.

Таким чином, була надана негативна оцінка роботи Господарського суду Донецької області і Донецького апеляційного господарського суду, яка є безпідставною. Зокрема, немає підстав вважати, що в названих судах існує організована група, яка займається протизаконною діяльністю. У Господарському суді Донецької області і Донецькому апеляційному господарському суді відсутня практика сприяння зацікавленим клієнтам «у позитивному вирішенні явно програшних[ої] справ[и]». Крім того, працівники вказаних судів ніколи нікому не рекомендують певні юридичні фірми. Не відповідає дійсності і те, що у судах в обхід чинного порядку справа «розписується» на потрібного суддю, після чого вирішення завжди приймається на користь клієнта. У судів немає і не може бути «клієнтів», а судові рішення у згаданих у статті справах ухвалювалися після неупередженого розгляду всіх обставин справи і поданих сторонами доказів.

Немає жодних підстав для висновку про те, що у більшості людей, які пройшли Господарський суд Донецької області і Донецький апеляційний господарський суд опускаються руки, вони втрачають віру у справедливість і уже нікуди не звертаються.»

21. 12 травня 2005 року позивачі надіслали ще одного листа головному редактору газети «Дзеркало тижня» з вимогою, аби газета надрукувала спростування, наголосивши, що їхнє попереднє прохання не було належним чином розглянуто, оскільки публікація була надрукована без згадки у заголовку слова «спростування» і вона містила лише узагальнені елементи їхнього листа від 28 березня 2005 року.

22. 23 травня 2005 року головний редактор газети «Дзеркало тижня» відповів, що зазначена вимога була безпідставною до розгляду відповідного позову судами та оголошення відповідного рішення.

D. Провадження про захист честі, гідності та ділової репутації

23. 18 квітня та 18 серпня 2005 року ті самі позивачі (див. пункт 10) подали позов про захист честі, гідності та ділової репутації проти заявника, Ч. і редакції газети «Дзеркало тижня». Вони стверджували, що відповідна стаття завдала шкоди їхній діловій репутації, честі та гідності. На їхню думку, твердження у статті підірвали авторитет судової влади. У заяві про уточнення позовних вимог судді просили суд визнати зазначені твердження такими, що не відповідають дійсності:

- «існування організованої групи, яка діє в Господарському суді Донецької області і Донецькому апеляційному господарському суді»;
- що Ч. виявив «детальну схему роботи всього ланцюжка»;
- «тиск системи»;
- «стукається зацікавлений клієнт і просить посприяти у позитивному вирішенні явно програшної справи. Йому рекомендують звернутися до юридичної фірми [«Л.»]. Потім із клієнтом укладають договір, перераховують гроші, складають позовну заяву. Потім в обхід [будь-якого] чинного порядку справа «розписується» на потрібного суддю. Після цього вирішення завжди приймається на користь клієнта»;
- «Якщо інша сторона звертається з апеляцією, то там діє так звана чорна трійка, яка сповідує принцип, [що] «все інше справи не стосується»; і
- «там одним миром мазані».

Крім того, вони просили суд зобов'язати редакцію газети «Дзеркало тижня» опублікувати спростування вказаних тверджень, а також зобов'язати заявника та Ч. сплатити 10 000 українських гривень (далі – грн) в якості відшкодування моральної шкоди кожному позивачу.

Вони зазначили, що газета частково відновила їхні порушені права, дозволивши їм реалізувати своє право відповісти на обвинувачення в оскаржуваній статті та вилучивши статтю зі свого сайту.

24. У своєму поясненні до позову заявник наполягав, що відповідні твердження містили інформацію, важливу для широкої громадськості, а джерелами інформації були Ч. та лист Ч. до підкомітету Верховної Ради України. Крім того, він вказав на належну перевірку ним того, що лист справді був надісланий до Верховної Ради України, і він став підставою для проведення відповідної перевірки правоохоронними органами. Водночас він зазначив, що зауваження Ч. узгоджувалися з результатами його власних журналістських розслідувань щодо справ № 27/37 та № 8/55 пд, які ґрунтуються на матеріалах цих справ. Заявник вважав, що оскільки він отримав інформацію від «офіційної особи» організації, він був звільнений від відповідальності за опублікований матеріал на підставі пункту 2 статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Насамкінець, заявник зазначив, що імена позивачів ніколи не згадувалися у статті, та було щонайменше дванадцять інших суддів, які розглядали відповідну справу в Господарському суді Донецької області, але які не подали позов про захист честі, гідності та ділової репутації. Він також посилався на свою попередню статтю від 29 травня 2004 року, в якій були названі імена А. і С., але у зв'язку з якою вони ніколи не подавали позов про захист честі, гідності та ділової репутації. На підтвердження своїх аргументів заявник долучив, *inter alia*, лист Ч. до підкомітету Верховної Ради України, матеріали декількох справ, які він вивчав у контексті свого розслідування, у тому числі справу № 27/37, а також його попередні статті на відповідну тему.

25. У невстановлену дату заявник і Ч. також подали зустрічні позови. Заявник стверджував, що перед тим, як подати позов про захист честі, гідності і ділової репутації та заяву про застосування запобіжних заходів, А., С., Д., Є., Б. і Ф. незаконно отримали його особисту інформацію, у тому числі його ім'я та контактні дані. Він просив суд визнати такі дії неправомірними. Ч. просив суд визначити, що інформація, яка містилася в листі суддів до газети, опублікованому 23 квітня 2005 року (див. пункт 20), була неправдивою.

26. 20 жовтня 2005 року Петровський районний суд розглянув справу по суті. Проаналізувавши восьмий та дев'ятий абзаци відповідної статті, суд частково задовольнив позов суддів. Суд дійшов висновку, що твердження, які містилися в цих абзацах, були такими, що не відповідали дійсності («були спотвореним уявленням про дійсність і не ґрунтувалися на реальних фактах»), а їхня публікація призвела до заподіяння моральної шкоди всім позивачам.

27. У відповідних частинах рішення суду зазначено:

«[В]ідомості, викладені у відповідних абзацах статті, не відповідають дійсності, ганьблять честь, гідність та ділову репутацію.

...

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

В судовому засіданні [заявник] підтвердив, що автором вказаної статті є він, у восьмому і дев'ятому абзацах статті він використав відомості, що були йому надані відповідачем Ч. Зокрема, це лист Ч. до Комітету з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією Верховної Ради України з невеликим коментарем [Ч.], що містить елементи інтерв'ю².

Відповідач Ч. у судовому засіданні визнав, що у восьмому і дев'ятому абзацах зазначеної статті автор використав відомості, що він йому надав.

Аналізом дев'ятого абзацу зазначеної статті встановлено, що його викладено у формі інтерв'ю.

У відповідності зі статтею 13 Закону України «Про авторське право і суміжні права» співавторство є також авторське право на інтерв'ю. Співавторами інтерв'ю є особа, яка дала інтерв'ю, та особа, яка його взяла.

Суд вважає, що співавторами статті є [заявник] та Ч. ...

[У листі адресованому голові підкомітету з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією Верховної Ради України] Ч. стверджує, що в господарському та апеляційному господарському судах Донецької області діє злочинна група, яка на замовлення проводить такі рішення та постанови суду, які потрібні їх клієнтам, [він] наводить склад цієї групи та схему її діяльності.

...

Ч. пояснив, що вказаний лист було скеровано до Служби безпеки України, звідкіля він отримав повідомлення про здійснення перевірки відомостей, що містяться в листі.

...

На запит Донецького апеляційного господарського суду [22 квітня 2005 року] Управління служби безпеки України в Донецькій області повідомило, що за результатами перевірки звернення Ч. фактів наявності та діяльності злочинного угруповання [у зазначених судах] не виявлено.

Таким чином, [відповідні твердження], що містяться у восьмому абзаці зазначеної статті не знайшли свого об'єктивного підтвердження, тому [вони] не відповідають дійсності.

...

... У статті йдеться про посилання на згаданий лист Ч...., в якому прямо вказано про існування у [зазначених] судах злочинної організації. І хоча зміст цього листа у статті не наводиться, але наступні дані, що містяться у восьмому та дев'ятому абзацах дають підстави читачеві прийти до висновку, що мова йде саме про злочинну організацію.

Описуючи у дев'ятому абзаці статті особливий порядок прийому, розподілу та розгляду позовних заяв та справ, співавтори статті по суті звинувачують [суддів] зазначених судів не тільки у порушенні відомчих нормативних актів, але й у вчиненні ряду злочинів, зокрема, мова може йти про перевищення службових повноважень, постановлення суддею завідомо неправосудного рішення. ... вислів «організована група», застосований у цій статті,

² Виправлено 10 листопада 2022 року: видалено текст: «Ч. також підтвердив, що у цих абзацах [заявник] використав відомості, що він йому надав».

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

використовується у кримінальному значенні та ототожнюється з поняттям злочину, вчиненого організованою групою.

У відповідності зі статтею 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Обвинувальний вирок щодо позивачів будь-яким судом України не виносився, а тому [ці твердження] є недостовірними.

При цьому прийняти до уваги заперечення відповідачів про те, що в судовому засіданні вони надали докази, які підтверджують існування особливого порядку прийому, розподілу та розгляду позовних заяв та справ, суд не може з огляду на наступне.

Як вказане вище, відомості про особливий порядок прийому, розподілу та розгляду позовних заяв та справ, що існує в зазначених судах, є звинуваченням у вчиненні злочинів, тому ... повинні бути підтверджені певними засобами доказування З огляду на положення статті 62 Конституції України щодо презумпції невинуватості вказані обставини можуть бути підтверджені лише вироком суду, якого в природі щодо позивачів не існує.

...

Згідно зі статтю 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» редакція, журналісти не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста, якщо вони містяться у відповіді на інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запит щодо надання письмової або усної інформації, наданої відповідно до вимог Закону України «Про інформацію».

У відповідності зі статтею 32 Закону України «Про інформацію» під інформаційним запитом щодо доступу до офіційних документів розуміється звернення до відповідного органу законодавчої, виконавчої та судової влади, його посадовим особам з вимогою про надання можливості ознайомлення з офіційними документами.

Оскільки АТЗТ «Д.» не є органом законодавчої, виконавчої або судової влади, а його директор не є посадовою особою вказаних органів, його лист не є офіційним документом у розумінні статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», статті 32 Закону України «Про інформацію».

... на статтю 47-1 Закону України «Про інформацію» щодо неможливості притягнення до відповідальності за висловлювання оціночних суджень.

...

Аналіз інформації, наданої у восьмому і дев'ятому абзацах статті, зокрема: «[Ч.] ... дійшов висновку про існування організованої групи, яка діє в Господарському суді Донецької області і Донецькому апеляційному господарському суді», «стукається зацікавлений клієнт і просить посприяти у позитивному вирішенні явно програвшої справи. Йому рекомендують звернутися до юридичної фірми [«Л.】. Потім із клієнтом укладають договір, перераховують гроші, складають позовну заяву. Потім в обхід [будь-якого]

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

чинного порядку справа «розписується» на потрібного суддю. Після цього вирішення завжди приймається на користь клієнта. Якщо інша сторона звертається з апеляцією, то там діє так звана чорна трійка, яка сповідує принцип, [що] «все інше справи не стосується» свідчить про те, що ці вислови можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, тобто не є оціночними судженнями.

...

З положень статті 227 ЦК України витікає, що однією із складових частин протиправності правопорушення в області інформаційних правовідносин є поширення інформації про особу, з якої можна було б точно встановити, що вона стосується конкретної особи, або, принаймні, ця особа включається до кола осіб, яких ця інформація стосується. При цьому, для ідентифікації особи не обов'язково вказувати прізвище, ім'я, по батькові та інші ідентифікуючі ознаки. Для того, щоб інформація стосувалась конкретної особи достатньо вказати лише певні ознаки, які достатні для точного виокремлення цієї особи серед інших.

У судовому засіданні встановлено, що позивачі А., С., Д. та Є. є суддями Донецького апеляційного господарського суду, а Б. і Ф. – суддями Господарського суду Донецької області. Крім того, А. займає адміністративну посаду голови Донецького апеляційного господарського суду, а Б. займав посаду заступника голови Господарського суду Донецької області.

У зазначеній статті співавтори вказують про існування в [зазначених] судах організованої групи, що визнано судом недостовірним.

Лише це ганьбить честь, гідність і ділову репутацію керівників вказаних судів, тобто позивачів А. і Б.

Далі співавтори статті у якості доказів існування в цих судах організованої групи наводять справу № 8/55 пд.

Оглядом вказаної справи у судовому засіданні встановлено, що доручення про розгляд позовної заяви у справі № 8/55 пд суддею Ф. надано Б., справу у суді першої інстанції розглянуто колегією суддів під головуванням судді Ф., а в апеляційній інстанції справу було розглянуто колегією суддів у складі: судді Є. С. та Д.

Наданням у зазначеній статті недостовірної інформації завдано моральної шкоди саме вказаним суддям, а також на той час заступнику голови Господарського суду Донецької області Б., який відповідно до розподілу обов'язків здійснював організаційне керівництво діяльністю структурного підрозділу, до якого входять судді, що приймали участь в розгляді справи по першій інстанції... моральної шкоди також завдано голові Донецького апеляційного господарського суду А., який ... здійснює організаційне керівництво судом, судді якого здійснювали апеляційний розгляд вказаної справи.

Визначаючи коло осіб, яким наданням недостовірної інформації завдано моральної шкоди, суд не може прийняти до уваги заперечення відповідачів про те, що у зазначеній статті не вказано жодного прізвища суддів, оскільки співавтори статті вказали у ній певні ознаки, які достатні для точного виокремлення позивачів серед інших. Крім того, інформація щодо суддів, які приймали участь у розгляді справи не є закритою, а копії судових рішень, що приймалися по справі, надсилались учасникам процесу, відомості про цих суддів могли бути відомі необмеженій кількості осіб.»

28. Встановлюючи розмір відшкодування шкоди, яку мали сплатити позивачам заявник і Ч., суд зазначив, що вина заявника була меншою, оскільки саме Ч. надав йому інформацію. Проте заявник не перевіряв інформацію, а тому порушив свої професійні обов'язки, передбачені статтею 26 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні».

29. Суд зобов'язав редакцію газети «Дзеркало тижня» опублікувати спростування тверджень, що містилися у восьмому та дев'ятому абзацах статті, а заявника сплатити 333 грн в якості відшкодування моральної шкоди кожному позивачу та додатково компенсацію витрат на сплату державного мита при подачі позову (333 грн кожному позивачу) та витрат на правову допомогу (100 грн кожному позивачу). Загалом заявника зобов'язали сплатити еквівалент 331 євро в якості відшкодування моральної шкоди та 430,51 євро в якості компенсації судових витрат. Ч. зобов'язали сплатити 1 000 грн в якості відшкодування моральної шкоди кожному позивачу, а також компенсацію судових та інших витрат.

Насамкінець, суд відмовив у задоволенні зустрічних позовів заявника та Ч. як необґрунтованих.

30. Заявник оскаржив рішення Петровського районного суду від 20 жовтня 2005 року, посилаючись на такі аргументи: (i) суд не зміг обґрунтувати наявність моральної шкоди, не навівши конкретних причин для негативного впливу статті на позивачів та їхнє психологічне здоров'я; (ii) суд не розрізняв факти та «оціночні судження». У зв'язку з цим заявник зазначив, що фраза «одним миром мазані» явно була «оціночним судженням», але вона не розглядалася судом окремо та була визнана такою, що не відповідала дійсності, як частина всього тексту; (iii) документів у матеріалах справи № 8/55 пд та низки інших справ було достатньо для висновку про правдивість опублікованих у статті тверджень; (iv) суд не розглянув наявність *mens rea* у діях заявника; (v) суд вийшов за межі заявленого у скаргах, і визнав більш широкий зміст тверджень, опублікованих у статті, такими, що не відповідали дійсності; він посилався на те, що суд робив вказівку на повний текст восьмого та дев'ятого абзаців, а не лише на окремі твердження, наведені позивачами у своїх скаргах (наприклад, фрази «Ч. дійшов висновку...» та «більшість людей...»); та (vi) сума компенсації судових витрат, яку його зобов'язали сплатити позивачам, була надмірною.

31. 27 січня 2006 року Апеляційний суд Донецької області залишив без змін рішення суду першої інстанції по суті та змінив його у частині щодо судових витрат, зменшивши суму державного мита, яка мала бути стягнута із заявника, до еквівалента у 244,08 євро.

У відповідних частинах ухвали апеляційного суду зазначено:

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

«Із змісту зазначеної статті випливає, що відповідач Ч. провів власне розслідування та дійшов до висновку про існування в господарському та апеляційному господарському судах Донецької області організаційної групи, з посиланням на лист голови підкомітету Верховної Ради України... в якому названі прізвища учасників групи, схеми роботи всієї цепочки. Є посилання на номери справ № 8/55 пд та № 27/37. В дев'ятому абзаці застосована пряма мова, та від імені Ч. йде розповідь про справу № 8/55 пд ...

В судовому засіданні відповідачі наполягали на тому, що розповсюджені відомості щодо існування організаційної групи в зазначених судах ... відповідають дійсності. При цьому відповідачі наполягали на тому, що справа № 8/55 пд, інші справи, розподілялись у порушення наказів щодо спеціалізації складів судів, а розписувалися Б. і А. «своїм» суддям. Відповідачі надали накази щодо [розподілу справ], з посиланням на порушення цих наказів при розподілі зазначеної справи № 8/55 пд та інших.

Судом обґрунтовано не були прийняті до уваги доводи відповідачів. Будь-який розподіл справ в зазначених судах є внутрішньою справою суду, і такі обставини не можуть свідчити про існування організованої групи, дію «цепочки» з зацікавленими клієнтами тощо.

На час надрукування статті вирок суду щодо вини позивачів у скоєнні злочину відсутній, позивачі не притягувались до відповідальності за корупційні діяння...

...

З довідок, які містяться в матеріалах справи випливає, що всі позивачі є суддями відповідних судів. В статті позивачі були звинувачені в порушенні вимог закону при розгляді господарських справ, але такі обставини в судовому засіданні не доведені.

В обґрунтування доводів ... відповідачі наполягали тільки на розподілі справ у порушення наказів щодо спеціалізації, але будь-яких фактичних даних, які б підтверджували викладені в статті відомості, не надали.»

32. У своїй касаційній скарзі заявник повторив свої попередні аргументи, а також зазначив, що після ознайомлення з листом Ч. він провів власне розслідування і, посилаючись на матеріали справи, вважав, що перевірів відповідну інформацію з належною ретельністю.

33. Остаточною ухвалою від 05 листопада 2007 року Апеляційний суд міста Києва, діючи як касаційний суд, відхилив касаційну скаргу заявника на рішення від 20 жовтня 2005 року та ухвалу 27 січня 2006 року. Суд не навів жодних аргументів, крім стандартного висновку, що касаційна скарга заявника не давала підстав вважати, що суди нижчих інстанцій у своїх рішеннях порушили норми матеріального чи процесуального права.

ВІДПОВІДНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

I. ЦИВІЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 2003 РОКУ

34. Відповідні витяги з Цивільного кодексу України передбачають:

Стаття 16

Захист цивільних прав та інтересів судом

«Способами захисту цивільних прав та інтересів можуть бути:

...

3. припинення дії, яка порушує право;

...»

Стаття 23

Відшкодування моральної шкоди

«1. Особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.

2. Моральна шкода полягає:

...

(4) у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи... [поширення недостовірної інформації] ...»

Стаття 277

Спростування недостовірної інформації

«1. Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено внаслідок поширення про неї та (або) членів її сім'ї недостовірної інформації, має право на відповідь, а також на спростування цієї інформації.

...

3. Вважається, що негативна інформація, поширена про особу, є недостовірною.

...

6. Фізична особа, особисті немайнові права якої порушено ... має право на відповідь, а також на спростування недостовірної інформації у тому ж засобі масової інформації в порядку, встановленому законом

... Спростування недостовірної інформації здійснюється незалежно від вини особи, яка її поширила.

7. Спростування недостовірної інформації здійснюється у такий же спосіб, у який вона була поширена.»

Частина друга статті 278

Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права

«Якщо особисте немайнове право фізичної особи порушене у газеті, книзі, кінофільмі, телепередачі тощо, які випущені у світ, суд може заборонити (припинити) їх розповсюдження до усунення цього порушення... «

Стаття 302

Право на інформацію

«...

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

2. Фізична особа, яка поширює інформацію, зобов'язана переконатися в її достовірності.

3. Вважається, що інформація, яка подається посадовою, службовою особою при виконанні нею своїх службових обов'язків... є достовірною.

Фізична особа, яка поширює таку інформацію, не зобов'язана перевіряти її достовірність і не відповідає у разі її спростування.»

**II. ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ 1963 РОКУ
(ЧИННИЙ ДО 01 ВЕРЕСНЯ 2005 РОКУ)**

35. Відповідні положення цього Кодексу передбачають:

Стаття 62-1

Підстави вжиття запобіжних заходів

«Особа, яка має підстави вважати, що її права порушені або існує реальна загроза їх порушення, має право звернутися до суду з заявою про вжиття запобіжних заходів до пред'явлення позову.»

Стаття 62-2

Види запобіжних заходів

- «1. огляд приміщень, в яких відбуваються дії, пов'язані з порушенням прав;
- 2. накладення арешту на майно, що належить особі, щодо якої вжито запобіжні заходи, і знаходиться в неї або в інших осіб.»

Стаття 62-3

Заява про вжиття запобіжних заходів

«...

Заявник повинен подати відповідну позовну заяву протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про вжиття запобіжних заходів. Після подання заявником позовної заяви запобіжні заходи діють як способи забезпечення доказів або як способи забезпечення позову.»

Стаття 62-4.

Порядок розгляду заяви про вжиття запобіжних заходів

«...

У разі обгрунтованої вимоги заявника заява про вжиття запобіжних заходів розглядається лише за його участю без повідомлення особи, щодо якої просять вжити запобіжні заходи.

...»

Стаття 62-9

Оскарження ухвал щодо вжиття запобіжних заходів

«...

Подання апеляційної скарги на ухвалу про скасування запобіжних заходів або їх зміну зупиняє виконання відповідної ухвали.»

Стаття 152

Способи забезпечення позову

«1. Позов забезпечується:

(1) накладанням арешту на майно або грошові суми, що належать відповідачеві і знаходяться у нього або в інших осіб;

(2) заборороною провадити певні дії;

...»

III. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ІНФОРМАЦІЮ» ВІД 02 ЖОВТНЯ 1992 РОКУ

36. Відповідні витяги із Закону України «Про інформацію» передбачають:

Стаття 47

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію

«...Відповідальність за порушення законодавства про інформацію несуть особи, винні у вчиненні таких порушень, як:

... поширення відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність особи...»

Стаття 47-1

Звільнення від відповідальності

«Ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень.

Оціночними судженнями, за винятком образи чи клепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема вживання гіпербол, алегорій, сатири. Оціночні судження не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості...»

Стаття 49

Відшкодування матеріальної та моральної шкоди

«У випадках, коли правопорушенням, вчиненим суб'єктом інформаційної діяльності, завдано матеріальної чи моральної шкоди фізичним або юридичним особам, винні [у порушенні] особи відшкодовують [шкоду] добровільно або на підставі рішення суду. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування як позивачі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації вправі вимагати по суду лише спростування недостовірної інформації та не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Це не позбавляє посадову особу органу державної влади чи органу місцевого самоврядування права на захист честі, гідності та ділової репутації у суді.»

IV. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ДРУКОВАНІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (ПРЕСУ) В УКРАЇНІ» ВІД 16 ЛИСТОПАДА 1992 РОКУ

37. Відповідні витяги із Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» передбачають:

Стаття 4

Мова друкованих засобів масової інформації

«...»

2. Стиль і лексика друкованих засобів масової інформації мусять відповідати загальноновизнаним етично-моральним нормам.»

Стаття 26

Права та обов'язки журналіста редакції

«Здійснюючи свою діяльність на засадах професійної самостійності, журналіст використовує права та виконує обов'язки, передбачені Законом України «Про інформацію» (№ 2657-12) та цим Законом.

...

Журналіст зобов'язаний:

(1) дотримуватися програми діяльності друкованого засобу масової інформації, з редакцією якого він перебуває у трудових або інших договірних відносинах, керуватися положеннями статуту редакції;

(2) подавати для публікації об'єктивну і достовірну інформацію;

...

(6) виконувати обов'язки учасника інформаційних відносин;

Журналіст несе відповідальність в межах чинного законодавства за перевищення своїх прав і невиконання обов'язків.»

Стаття 37

Спростування інформації

«Громадяни, юридичні особи і державні органи, а також їх законні представники мають право вимагати від редакції друкованого засобу масової інформації опублікування ним спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності або принижують їх честь та гідність.

Якщо редакція не має доказів того, що опубліковані нею відомості відповідають дійсності, вона зобов'язана на вимогу заявника опублікувати спростування їх у запланованому найближчому випуску друкованого засобу масової інформації або опублікувати його за власною ініціативою. ...»

Стаття 42

Звільнення від відповідальності

«Редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій,

РІШЕННЯ У СПРАВІ «АНАТОЛІЙ ЄРЕМЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»

порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста, якщо:

...

(2) вони містяться у відповіді на інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запит щодо надання письмової або усної інформації, наданої відповідно до вимог Закону України «Про інформацію»;

(3) вони є дослівним відтворенням офіційних виступів посадових осіб державних органів, організацій і об'єднань громадян;

...»

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

38. Заявник скаржився, що судові рішення про вилучення статті з вебсайту до розгляду справи про захист честі, гідності та ділової репутації і притягнення його до відповідальності за публікацію оскаржуваної статті були порушенням статті 10 Конвенції, яка передбачає:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.»

A. Прийнятність

39. Суд зазначає, що ця скарга не є ані явно необґрунтованою, ані неприйнятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

1. Загальні принципи

(а) Свобода вираження поглядів засобів масової інформації та журналістів

40. Загальні принципи наведені повторно в рішенні у справі «Бедат проти Швейцарії» [ВП] (*Bédat v. Switzerland*) [GC], заява № 56925/08, пункт 48, від 29 березня 2016 року) і нещодавно в рішенні у справі «Редакція газети «Гривна» проти України» (*Editorial Board of Grivna Newspaper v. Ukraine*), заява № 41214/08, пункт 84, від 16 квітня 2019 року):

«(i) Свобода вираження поглядів є однією з основоположних засад демократичного суспільства та однією з базових умов його прогресу в цілому та самореалізації кожної окремої особи. Відповідно до пункту 2 статті 10 вона стосується не тільки «інформації» чи «ідей», які сприймаються зі схваленням чи розглядаються як необразливі або нейтральні, але й тих, які можуть ображати, шокувати чи непокоїти. Саме такими є вимоги плюралізму, толерантності та широти поглядів, без яких немає «демократичного суспільства». Як встановлено у статті 10 Конвенції, ця свобода підлягає обмеженням, які ... однак повинні чітко тлумачитися, а необхідність будь-якого обмеження повинна бути переконливо встановлена...

(ii) Прикметник «необхідний» у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції передбачає існування «нагальної суспільної потреби». Під час здійснення оцінки, чи існує така необхідність, Договірні держави користуються певною свободою розсуду, але ця свобода супроводжується європейським наглядом, який охоплює як законодавство, так і рішення, в яких воно застосовується, навіть ті, що ухвалені незалежним судом. ...

(iii) Завдання Суду під час здійснення своєї наглядової функції полягає не в тому, щоб підміняти собою компетентні національні органи влади, а радше у перегляді в контексті статті 10 Конвенції рішень, ухвалених ними під час здійснення своїх дискреційних повноважень. Це не означає, що нагляд обмежується лише встановленням того, чи здійснювала держава-відповідач свої дискреційні повноваження обґрунтовано, ретельно та добросовісно; Суд повинен розглянути оскаржуване втручання у контексті справи в цілому та встановити, чи було воно «пропорційним переслідуваній законній цілі», та чи є доводи, наведені національними органами влади для його обґрунтування, «відповідними та достатніми»... При цьому Суд повинен переконатися, що національні органи влади застосували стандарти, які відповідали принципам, втіленим у статті 10 Конвенції, та, крім того, що вони посилалися на прийнятну оцінку відповідних фактів ...»

41. Суд послідовно наголошував, що засоби масової інформації відіграють важливу роль у демократичному суспільстві. Хоча засоби масової інформації не мають переступати певні межі, зокрема щодо захисту репутації та прав інших, тим не менш, їхній обов'язок полягає у поширенні – у спосіб, сумісний з їхніми зобов'язаннями та відповідальністю – інформації та ідей щодо усіх питань, які становлять суспільний інтерес, у тому числі пов'язаних з правосуддям. Засоби масової інформації не лише мають завдання поширювати таку

інформацію та ідеї, громадськість також має право отримувати їх. Стаття 10 Конвенції захищає не лише суть висловлених ідей та інформації, але й форму, в якій вони поширені. Свобода журналістів також охоплює можливе використання певного перебільшення або, навіть, провокації (див. рішення у справі «Перна проти Італії» [ВП] (*Perna v. Italy*) [GC], заява № 48898/99, пункт 39, ЄСПЛ 2003-V з подальшими посиланнями).

42. Однак Суд зауважив, що наданий журналістам за статтею 10 Конвенції захист діє за умови їхньої добросовісної діяльності з метою надання точної та достовірної інформації згідно з принципами відповідальної журналістики (див. згадане рішення у справі «Бедат проти Швейцарії» (*Bédat v. Switzerland*), пункт 50). Концепція відповідальної журналістики не обмежується змістом інформації, яка збирається та/або поширюється засобами журналістики; ця концепція також охоплює законність дій журналіста (див. рішення у справі «Пентікайнен проти Фінляндії» [ВП] (*Pentikäinen v. Finland*) [GC], заява № 11882/10, пункт 90, ЄСПЛ 2015).

(b) Судді як суб'єкти публікацій і межі допустимої критики

43. Загальні принципи щодо підтримки авторитету судової влади наведені в рішенні у справі «Моріс проти Франції» [ВП] (*Morice v. France*) [GC], заява № 29369/10, пункти 128 – 131, ЄСПЛ 2015):

«Питання щодо функціонування судової системи, інституції, яка є необхідною у будь-якому демократичному суспільстві, становлять суспільний інтерес. У зв'язку з цим, слід брати до уваги особливу роль судової влади у суспільстві. Для успішного виконання своїх обов'язків судова влада, як гарант правосуддя, основоположної цінності в державі, яка керується законом, повинна користуватися довірою громадськості. Тому може бути необхідним захист такої довіри від нападів, які завдають серйозної шкоди та по суті є необґрунтованими, особливо з огляду на обов'язок суддів, які піддаються критиці, проявляти розсудливість, що не дає їм можливості відповісти.

Вираз «авторитет судової влади» включає у себе, зокрема, поняття того, що суди є і здебільшого сприймаються суспільством як належний майданчик для вирішення правових спорів, а також ідею, що суспільство в цілому поважає суди і впевнене в їхній можливості виконувати зазначені функції.

Йдеться про довіру, яку повинні вселяти суди в демократичному суспільстві не тільки в обвинувачених в кримінальних справах, але й у громадськість загалом.

Проте за винятком нападів, які завдають серйозної шкоди та по суті є необґрунтованими, і враховуючи, що судді формують частину основоположної державної інституції, як такі вони можуть у допустимих межах піддаватися персональній критиці, і не тільки теоретично чи у загальний спосіб. Так, діючи у межах своїх офіційних повноважень, судді є суб'єктами ширших меж допустимої критики, ніж звичайні громадяни (там само).»

44. Щодо рівня захисту свободи вираження поглядів пункт 2 статті 10 Конвенції містить небагато обмежень стосовно обговорення питань, які становлять суспільний інтерес. Таким чином, високий рівень захисту свободи вираження поглядів, за якого органи державної влади мають особливо обмежену свободу розсуду, надається, як правило, якщо твердження стосуються предмета суспільного інтересу, як, зокрема, у випадку тверджень стосовно функціонування судової системи, навіть у контексті проваджень, які ще не закінчені щодо інших підсудних. Рівень ворожості та потенційна серйозність конкретних тверджень не позбавляють права на високий рівень захисту свободи вираження поглядів, враховуючи наявність питання, яке становить суспільний інтерес (див. рішення у справі «Патурель проти Франції» (*Paturel v. France*), заява № 54968/00, пункт 42, від 22 грудня 2005 року та згадане рішення у справі «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*), пункт 125).

2. Застосування зазначених принципів у зв'язку з провадженням про вжиття запобіжних заходів

(а) Доводи сторін

(i) Заявник

45. Заявник не заперечував законну мету вилучення статті з вебсайту, але стверджував, що цей захід не був передбачений національним законодавством або необхідний у демократичному суспільстві. Він зазначив, що національні суди не здійснили попередній аналіз, чи була оприлюднена інформація правдивою та обґрунтованою фактами або чи порушувала вона права суддів, які вимагали вжиття заходів.

(ii) Уряд

46. Уряд не заперечував наявність втручання у право заявника на свободу вираження поглядів. Уряд стверджував, що цей захід ґрунтувався на законодавстві, а саме на статті 277 та частині другій статті 278 ЦК України, статті 47 Закону України «Про інформацію» та статті 4 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», і ці положення були достатньо передбачуваними та чіткими. Уряд додав, що втручання переслідувало законну мету захисту прав і репутації суддів та збереження авторитету судової влади. Уряд зазначив, що відповідна стаття містила вирази, які після аналізу судом під час основного провадження було визнані такими, що містили «недостовірну інформацію». Таким чином, враховуючи публічний доступ до статті на вебсайті газети, цей захід був єдиним способом захистити права інших осіб до розгляду справи про захист честі, гідності та ділової репутації. З огляду на зазначене національний

суд був «змушений втрутитися у право заявника на свободу вираження поглядів», частково задовольнивши клопотання позивачів, і це втручання було необхідним для захисту прав і репутації інших осіб.

(b) Оцінка Суду

(i) Чи було втручання

47. Суд зазначає про відсутність заперечень у сторін, що рішення національних судів про вилучення відповідної статті з вебсайту газети становили втручання у право заявника на свободу вираження поглядів.

(ii) Чи було втручання «встановлено законом»

48. Суд зазначає, що першою та найважливішою вимогою статті 10 Конвенції є те, що будь-яке втручання державного органу у здійснення свободи вираження поглядів повинно бути законним: перше речення другого пункту, по суті, передбачає, що будь-яке обмеження вираження поглядів повинно бути «встановлене законом». Для дотримання цієї вимоги, втручання не просто повинно ґрунтуватися на національному законодавстві – саме законодавство повинно відповідати певним умовам «якості». Зокрема, норма не може вважатися «законом», поки її не буде сформульовано з достатньою точністю для того, щоб надати громадянину можливість регулювати свою поведінку: він має бути здатен, за необхідності за допомогою відповідної консультації, передбачити тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, до яких може призвести зазначена дія. Такі наслідки не повинні бути передбачувані з абсолютною впевненістю. Хоча точність є бажаною, вона може спричиняти надмірну жорсткість, а закон повинен бути здатним встигати за обставинами, що змінюються. Таким чином, багато законів неминуче сформульовані у термінах, які тією чи іншою мірою є нечіткими, а їхнє тлумачення та застосування є питанням практики (див., наприклад, рішення у справі «Ліндон, Очаковські-Лоран і Жюлі проти Франції» [ВП] (*Lindon, Otchakovsky- Laurens and July v. France*) [GC], заяви № 21279/02 та № 36448/02, пункт 41, ЄСПЛ 2007-XI).

49. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зауважує, що заявник оскаржив законність втручання, вважаючи, що такий запобіжний захід, як вилучення статті з вебсайту, не був передбачений законодавством на момент подій.

50. Насамперед Суд зазначає, що заява про вжиття запобіжних заходів та про забезпечення доказів була подана щонайменше за десять днів до подальшого подання позову про захист честі, гідності та ділової репутації, і положення законодавства прямо передбачали ситуацію, коли заява про вжиття запобіжних заходів подавалася б до суду за відсутності справи, яка б перебувала на розгляді. Щодо

положень національного законодавства, на які посилався апеляційний суд, залишаючи без змін вжитий запобіжний захід, Суд зазначає, що він тлумачив статтю 62-2 ЦПК України, яка стосується накладення арешту на майно такою, яка охоплює вказівку про вилучення матеріалів з вебсайту. Беручи до уваги широкі терміни, в яких сформульоване це положення, вбачається, що воно могло охоплювати як друкований, так і цифровий контент. Апеляційний суд прямо скасував посилання районного суду на статтю 152 ЦПК України, яке він вважав помилковим. Крім того, стаття 62-1 ЦПК України чітко передбачає можливість звернення із заявою та вжиття запобіжних заходів до пред'явлення основного позову.

51. Беручи до уваги той факт, що національні суди мають найкращі можливості для тлумачення та застосування норм матеріального і процесуального права, Суд зауважує, що в нього немає підстав ставити під сумнів тлумачення та застосування національного права апеляційним судом у цій справі. Суд також зазначає, що вимога про «передбачуваність» не виключає можливості часткового тлумачення законодавства суддями (див., наприклад, рішення у справі «Кудревичюс та інші проти Литви» [ВП] (*Kudrevičius and Others v. Lithuania*) [GC], заява № 37553/05, пункт 94, ЄСПЛ 2015). Особа не може стверджувати, що положенню законодавства бракує передбачуваності лише тому, що воно застосовується вперше в її справі (див. рішення у справі «Компанії «Сатакуннан Марккінапюрссі Ой» та «Сатамедіа Ой» проти Фінляндії» [ВП] (*Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland*) [GC], заява № 931/13, пункт 150, від 27 червня 2017 року). Лише той факт, що положення законодавства може мати більш як одне тлумачення, не означає, що воно не відповідає вимозі передбачуваності (див. рішення у справі «Перінчек проти Швейцарії» [ВП] (*Perinçek v. Switzerland*) [GC], заява № 27510/08, пункт 135, ЄСПЛ 2015 (витяги)).

52. Отже, хоча Уряду бажано було б надати додаткову інформацію про відповідну практику національних судів щодо тлумачення та застосування відповідних положень, зокрема статті 62 ЦПК України, Суд може продовжити розгляд виходячи з припущення, що втручання ґрунтувалося на національному законодавстві.

(iii) Чи переслідувало втручання «законну мету»

53. Суд переконався, що відповідне втручання переслідувало законну мету захисту репутації інших осіб і найголовніше – підтримки авторитету судової влади.

(iv) Чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві

54. Суд зазначає, що запобіжні заходи за своїм характером є тимчасовими заходами, спрямованими лише на забезпечення тимчасового захисту відповідної сторони до розгляду позову по суті, у справах, коли відкладення вжиття такого заходу до ухвалення остаточного рішення по суті призведе до ризику завдання не виправної шкоди особі, яка вимагає вжиття такого запобіжного заходу, або якщо судовий розгляд позову був би іншим чином ускладнений у зв'язку з цим (див. рішення у справі «Кумгурієт Вах та інші проти Туреччини» (*Cumhuriyet Vakfi and Others v. Turkey*), заява № 28255/07, пункт 60, від 08 жовтня 2013 року).

55. Хоча стаття 10 Конвенції не забороняє застосування запобіжних заходів, навіть якщо вони передбачають попередні обмеження на публікацію, очевидні небезпеки, пов'язані з такими заходами, вимагають найретельнішого розгляду Судом (див. рішення у справі «Видавництво «Плон» проти Франції» (*Editions Plon v. France*), заява № 58148/00, пункт 42, ЄСПЛ 2004-IV). Суд має переконатися, що національні органи влади, ґрунтуючись на прийнятній оцінці відповідних фактів, застосували стандарти, які відповідають принципам, закріпленим у статті 10 Конвенції (див., серед багатьох інших, рішення у справі «Зана проти Туреччини» (*Zana v. Turkey*), заява № 18954/91, від 25 листопада 1997 року, пункт 51, Збірник рішень Європейського суду з прав людини 1997-VII). Крім того, справедливість провадження та надані процесуальні гарантії є факторами, які слід враховувати під час оцінки пропорційності втручання у зв'язку з правом на свободу вираження поглядів, гарантованим статтею 10 Конвенції, у тому числі ретельний аналіз процесуальних гарантій, втілених у системі для запобігання свавільним посяганням на свободу вираження поглядів (див. рішення у справах «Об'єднання «Екін» проти Франції» (*Association Ekin v. France*), заява № 39288/98, пункт 61, ЄСПЛ 2001-VIII; «Стіл і Морріс проти Сполученого Королівства» (*Steel and Morris v. the United Kingdom*), заява № 68416/01, пункт 95, ЄСПЛ 2005-II; «Ломбарді Валлаурі проти Італії» (*Lombardi Vallauri v. Italy*), заява № 39128/05, пункти 45 і 46, від 20 жовтня 2009 року та «Ігор Кабанов проти Росії» (*Igor Kabanov v. Russia*), заява № 8921/05, пункт 52, від 03 лютого 2011 року).

56. У цій справі позивачі, вважаючи, що відповідна публікація посягнула на їхню гідність, честь і ділову репутацію, подали заяву з клопотанням про її вилучення з вебсайту газети, а також вимагали накладення арешту на майно газети (див. пункт 10).

57. По-перше, Суд зазначає, що національний суд задовольнив заяву лише в частині щодо вилучення публікації з вебсайту газети, і жодних заходів не вимагалось та не вживалось щодо друкованих

примірників газети, які містили ту саму публікацію та які могли залишатися в обігу (див. пункти 10 – 13). У зв'язку з цим можна вважати, що запобіжний захід не припинив поширення публікації в усіх формах і не мав масштабного характеру (див. в якості протилежного прикладу рішення у справі «Обухова проти Росії» (*Obukhova v. Russia*), заява № 34736/03, пункт 27, від 08 січня 2009 року). Таким чином, недоступність публікації на вебсайті газети до розгляду справи про захист честі, гідності та ділової репутації не повністю перешкоджала можливості заявника поширювати інформацію та ідеї. Отже, втручання у свободу вираження поглядів заявника не набуло значних масштабів.

58. Суд також зазначає, що заява про вжиття запобіжних заходів була подана 07 квітня 2005 року, майже через місяць після публікації статті 12 березня 2005 року у друкованому виданні та приблизно через три тижні після її оприлюднення на вебсайті газети 18 березня 2005 року (див. пункти 6 і 10). Хоча справді немає інформації про точну дату, коли позивачі дізналися про публікацію, це мало статися до 28 березня 2005 року, дати, коли вони висунули вимоги щодо її вилучення та публікації своєї відповіді. Таким чином, відповідна стаття перебувала на той момент у вільному доступі майже місяць. Враховуючи, що новини дуже швидко змінюються, затримка в їхній публікації може позбавити їх усієї цінності та інтересу (див., наприклад, рішення у справах «Обсервер» і «Гардіан» проти Сполученого Королівства» (*Observer and Guardian v. the United Kingdom*), від 26 листопада 1991 року, пункт 60, Серія А № 216; «Сандей Таймс проти Сполученого Королівства (№ 2)» (*The Sunday Times v. the United Kingdom (no. 2)*), від 26 листопада 1991 року, пункт 51, Серія А № 217 та згадане рішення у справі «Об'єднання «Екін» проти Франції» (*Association Ekin v. France*), пункт 56). У цій справі з огляду на доступність для громадськості протягом майже місяця публікації до її вилучення, а також її вилучення лише з вебсайту, а не з вільного обігу, можна зробити висновок, що таке вилучення не підірвало саму суть публічної дискусії.

59. Суд повністю усвідомлює, що питання, охоплені цією статтею, стосувалися функціонування судової системи. Хоча ці питання безперечно становлять питання суспільного інтересу, дискусії щодо яких користуються захистом статті 10 Конвенції, Суд неодноразово наголошував на особливій ролі у суспільстві судової системи, яка для успішного виконання своїх обов'язків, як гарант правосуддя, основоположної цінності в державі, яка керується законом, повинна користуватися довірою громадськості. Тому може бути необхідним захист такої довіри від нападів, що завдають серйозної шкоди та по суті є необґрунтованими, особливо з огляду на обов'язок суддів, які піддаються критиці, проявляти розсудливість, що не дає їм можливості

відповісти (див. рішення у справі «Прагер та Обершлік проти Австрії» (*Prager and Oberschlick v. Austria*), від 26 квітня 1995 року, пункт 34, Серія А № 313).

60. Суд непокоїть те, що суд першої інстанції обмежив своє обґрунтування стосовно вжиття запобіжного заходу лише посиленням на докази із заяви позивачів, тоді як апеляційний суд розглянув поширення інформації в мережі «Інтернет» та вважав, що тимчасове вилучення такої інформації було єдиним заходом для захисту інтересів заявників до розгляду справи по суті (див. пункти 13 і 15). Якщо аргументація є стислою, Суду може бути важко оцінити, чи забезпечили національні органи влади належним чином баланс між інтересами сторін (див. згадане рішення у справі «Кумгурієт Вах та інші проти Туреччини» (*Cumhuriyet Vakfi and Others v. Turkey*), пункт 69). Водночас Суд усвідомлює той факт, що за своїм характером рішення про вжиття запобіжних заходів ухвалюються невідкладно і не завжди можуть містити точно визначене та детальне обґрунтування, рівнозначне тому, яке вимагається в основному провадженні щодо захисту честі, гідності та ділової репутації.

61. Насамкінець, Суд зазначає, що запобіжний захід стосувався всієї статті, хоча вислови, які, як стверджувалося завдали шкоди, містилися лише у двох абзацах. Однак заявник жодного разу не навів у судах апеляційної та касаційної інстанцій аргумент, що вжиття запобіжного заходу могло обмежуватися двома абзацами публікації.

62. З огляду на зазначене Суд доходить висновку, що за конкретних обставин цієї справи вимога про «необхідність в демократичному суспільстві», яка міститься у другому абзаці статті 10 Конвенції, була дотримана, і запобіжний захід не може вважатися таким, що становив непропорційне втручання у право заявника на свободу вираження поглядів.

Отже, не було порушено статтю 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів під час провадження про вжиття запобіжних заходів.

3. Застосування зазначених принципів у зв'язку з провадженням про захист честі, гідності та ділової репутації

(а) Доводи сторін

(і) Заявник

63. Заявник стверджував, що він ретельно та старанно перевіряв усі факти, надані Ч., і останній підтвердив ці факти під час провадження у суді. Заявник також зазначив, що він просто процитував твердження Ч., які містили його власну оцінку ситуації у відповідних судах, і повідомив, що Ч. надіслав листа у зв'язку з цією ситуацією голові підкомітету Верховної Ради України. Таким чином, він був

притягнутий до відповідальності за дослівне відтворення думки третьої особи. Заявник також зазначив, що тягар доведення правдивості тверджень Ч. був несумісним зі здійсненням права на свободу вираження поглядів, посиляючись на рішення у справах «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії» (*Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*), від 25 червня 1992 року, пункт 65, серія А № 239), «Ляшко проти України» (*Lyashko v. Ukraine*), заява № 21040/02, пункт 54, від 10 серпня 2006 року), «Газета «Україна-Центр» проти України» (*Gazeta Ukraina-Tsentr v. Ukraine*), заява № 16695/04, від 15 липня 2010 року) та «Тома проти Люксембургу» (*Thoma v. Luxembourg*), заява № 38432/97, пункт 58, ЄСПЛ 2001-III).

64. Заявник також стверджував, що згідно зі статтею 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» він не міг бути притягнений до цивільної відповідальності за дослівне відтворення офіційних заяв посадових осіб державних органів, організацій та об'єднань громадян. Він посилався на статтю 302 ЦК України, згідно з якою інформація, надана посадовою, службовою особою під час виконання нею службових обов'язків, вважалася достовірною, а особа, яка її поширила, не була зобов'язана перевіряти її достовірність і не несла відповідальності у разі її спростування (див. пункт 34). Заявник вважав, що зазначені положення були нечіткими, а наслідки їхнього застосування не були для нього передбачуваними, оскільки вони чітко не встановлювали, що відповідна посадова особа могла бути лише посадовою особою державного органу, як це встановили національні суди у його справі (див. пункт 27).

65. У зв'язку з провадженням про захист честі, гідності і ділової репутації він вказав на відсутність законної мети втручання у його права за статтею 10 Конвенції, оскільки справжньою метою позивачів було залякати його як журналіста.

66. Заявник стверджував, що національні суди ніколи не розглядали питання про необхідність і не враховували суспільний інтерес в інформації, опублікованій у статті. Національні суди не розглянули статтю в цілому та як частину серії статей, які викривали неналежне відправлення правосуддя у господарських судах.

67. Заявник стверджував, що на момент публікації статті він не знав про результати перевірки, проведеної Службою безпеки України, про які дізнався лише 22 квітня 2005 року. Тому він мав достатньо фактичних підстав для критичної оцінки фактів оскаржуваної статті.

68. Заявник зауважив, що на момент публікації оскаржуваної статті не існувало публічного реєстру судових рішень і сторони провадження, які отримали копії відповідних рішень або знали суддів, які розглядали справу, становили досить обмежене коло осіб. Крім того, згадану в статті справу розглядали набагато більше суддів протягом усіх проваджень, однак лише шестеро з них подали позов

про захист честі, гідності та ділової репутації. Тому він вважав твердження про доступність інформації про позивачів необмеженому колу осіб дуже перебільшеним.

69. Він доводив, що покарання у вигляді опублікування спростування, застосоване судами у провадженні про захист честі, гідності та ділової репутації, було непропорційним, оскільки газета вже надрукувала спростування, опублікувавши лист А. і Б., і вилучивши оскаржувану статтю з вебсайту газети відповідно до запобіжного заходу.

70. Заявник повторив, що преса була одним із засобів, за допомогою яких політики та громадська думка могли перевірити, чи виконували судді свої нелегкі обов'язки відповідно до мети, яка становила основу покладеного на них завдання (посилання на рішення у справі «Прагер та Обершлік проти Австрії» (*Prager and Oberschlick v. Austria*), пункт 34).

(ii) Уряд

71. Уряд не заперечував, що було втручання у право заявника на свободу вираження поглядів. Однак Уряд стверджував, що воно було встановлено законом, а саме статтями 4, 26 і 37 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», статтями 47 і 49 Закону України «Про інформацію» та статтею 23 ЦК України. Уряд також зазначив, що це законне втручання переслідувало законні цілі захисту «репутації або прав інших осіб» й «авторитету та безсторонності суду».

72. Стосовно того, чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві», Уряд зазначив, що заявник прямо вважав твердження, опубліковані у восьмому та дев'ятому абзацах статті фактами, а не «оціночними судженнями». Це доводилося позицією заявника під час національного провадження, в якому він стверджував, що суд мав дослідити надані Ч. докази на підтримку його позиції, а також у своїй заяві до Суду, в якій він доводив, що «ретельно і добросовісно перевірів усі факти, наведені Ч.». Крім того, у своїй апеляційній скарзі від 17 листопада 2005 року заявник вказав, що надана Ч. інформація була правдивою/точною, оскільки вона була надана «офіційною особою».

73. Уряд також вважав, що згідно зі статтею 277 ЦК України (див. пункт 34) однією зі складових частин правопорушення було поширення інформації про особу, з якої спостерігач міг би точно встановити, що вона стосувалася конкретної особи, або, принаймні, ця особа включалася до кола осіб, яких ця інформація стосувалася. Вказівка імені особи не була обов'язковою: інформація вважалася такою, що стосувалася конкретної особи, якщо її можна було ідентифікувати за іншими елементами. У зв'язку з цим Уряд зазначив,

що позивачі працювали суддями в національних судах, прямо згаданих у статті, інформація про суддів, які розглядали справи, не була закритою, а копії були надіслані сторонам у спорі, і, таким чином, необмежена кількість осіб могла про це знати.

74. Уряд повторив, що суди – гаранті правосуддя, роль яких є основоположною в державі, яка керується законом – мають користуватися довірою суспільства. Тому вони мали бути захищені від нападів, які завдають шкоди та є необґрунтованими, особливо з огляду на обов’язок суддів проявляти розсудливість, що не дає їм можливості відповісти на критику (посилання на рішення у справі «Де Хаес і Гійселс проти Бельгії» (*De Haes and Gijssels v. Belgium*), від 24 лютого 1997 року, пункт 37, Збірник 1997-I).

75. Також Уряд посилався на висновки національних судів, що конкретні терміни та твердження, використані авторами у восьмому та дев’ятому абзацах статті, свідчили про наявність злочинної діяльності у відповідних судах. Уряд також посилався на ухвалу щодо прийнятності у справі «Вітренко та інші проти України» (*Vitrenko and Others v. Ukraine*), заява № 23510/02, від 16 грудня 2008 року), в якій Суд дійшов висновку, що термін «злочин» не був просто оціночним судженням, а неправдивим твердженням щодо фактів, оскільки він зазвичай припускав причетність до злочинної діяльності, а тому найбільш ймовірно саме так мав бути розтлумачений громадськістю.

76. Уряд також коротко посилався на висновок Петровського районного суду, що відповідні абзаци статті містили елементи інтерв’ю і, таким чином, відповідно до статті 13 Закону України «Про авторське право та суміжні права», заявник і Ч. як особа, яка дала інтерв’ю, та особа, яка його взяла, були співавторами відповідної статті.

77. Крім того, Уряд зазначив, не навівши додаткових відомостей і не пославшись на жоден документ, що місцеве управління Служби безпеки України після «здійснення перевірки відомостей, що містяться в листі [Ч.]», не знайшло доказів на підтримку твердження Ч. про наявність та діяльність злочинної групи у відповідних судах. Отже, твердження щодо фактів не були доведені і, таким чином, не відповідали дійсності.

78. Уряд також зазначив, що не було підстав для звільнення заявника від відповідальності за статтею 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», оскільки Ч. не був посадовою особою державного органу.

79. Насамкінець, Уряд стверджував, що вказане втручання також було пропорційним, оскільки національні суди задовольнили позови лише частково. Крім того, вони зменшили суму компенсації судового збору та витрат на правову допомогу. До того ж заявник ніколи не оскаржував суму присудженого відшкодування шкоди в національних

судах. Уряд також стверджував, що покарання у вигляді опублікування спростування було пропорційним, оскільки надання можливості спростувати обвинувачення на тому ж ресурсі, де вони були оприлюднені, можна обґрунтовано вважати таким, що відповідає принципам, встановленим у практиці Суду (Уряд посилався на згадану ухвалу щодо прийнятності у справі «Вітренко та інші проти України» (*Vitrenko and Others v. Ukraine*)).

(b) Оцінка Суду

(i) Чи було втручання

80. Суд вважає, що притягнення заявника до відповідальності за публікацію оскаржуваної статті становило втручання в його право на свободу вираження поглядів. Це також не оскаржується сторонами.

81. Суд також зазначає, що заявника, журналіста, було притягнуто до цивільної відповідальності за статтю, опубліковану в газеті. Таким чином, втручання слід розглядати в контексті ключової ролі вільної преси у забезпеченні належного функціонування демократичного суспільства (див., серед багатьох інших джерел, згадане рішення у справі «Ліндон, Очаковські-Лоран і Жюлі проти Франції» (*Lindon, Otchakovsky- Laurens and July v. France*), пункт 62).

(ii) Чи було втручання «встановлено законом»

82. Суд зазначає, що Уряд і національні суди у своїх рішеннях під час провадження про захист честі, гідності та ділової репутації посилалися на статті 26, 37 і 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», статті 47 і 49 Закону України «Про інформацію» та статтю 277 ЦК України (див. пункти 34, 36 і 37). Ці положення передбачали як покарання у вигляді опублікування спростування недостовірної інформації, так і відшкодування завданої таким чином шкоди.

83. Отже, Суд вважає, що відповідне втручання було встановлено законом, а саме відповідними положеннями Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та Закону України «Про інформацію» (див. пункти 36 і 37), і доводи заявника про стверджувану нечіткість деяких з відповідних положень (див. пункт 64) стосуються питань, які можуть виникнути під час аналізу необхідності втручання у демократичному суспільстві.

(iii) Чи переслідувало втручання «законну мету»

84. Національні суди, розглядаючи позов, що публікація відповідних уривків зі статті негативно вплинула на репутацію позивачів, а також авторитет і безсторонність суду в цілому, посилалися на закон, який захищав осіб від поширення неправдивих

відомостей та передбачав відповідальність за приниження честі та гідності інших осіб.

85. Суд погоджується, що втручання у право заявника на свободу вираження поглядів переслідувало законні цілі захисту репутації або прав інших осіб і підтримки авторитету судової влади (див. пункт 53).

86. Залишається визначити, чи було це втручання «необхідним у демократичному суспільстві».

(iv) «Необхідність в демократичному суспільстві»

- (1) Відповідні принципи практики у зв'язку з провадженням про захист честі, гідності та ділової репутації

87. Аби встановити, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві», Суд повинен з'ясувати, чи відповідало воно «нагальній суспільній потребі». Договірні держави користуються певною свободою розсуду, але ця свобода супроводжується європейським наглядом, який охоплює як законодавство, так і рішення, в яких воно застосовується, навіть ті, що ухвалені незалежним судом. Таким чином, Суд уповноважений ухвалювати остаточне рішення щодо сумісності «обмеження» зі свободою вираження поглядів, захищеною статтею 10 Конвенції (див. згадане рішення у справі «Перінчек проти Швейцарії» (*Perinçek v. Switzerland*), пункт 196 та рішення у справі «Перуцці проти Італії» (*Peruzzi v. Italy*), заява № 39294/09, пункт 45, від 30 червня 2015 року).

88. Завдання Суду під час здійснення своєї наглядової функції полягає не в тому, щоб підмінити собою компетентні національні органи влади, а радше у перегляді в контексті статті 10 Конвенції рішень, ухвалених ними під час здійснення своїх дискреційних повноважень (див. рішення у справі «Фрессоз і Руар проти Франції» [ВП] (*Fressoz and Roire v. France*) [GC], заява № 29183/95, пункт 45, ЄСПЛ 1999-I). Зокрема, Суд повинен визначити, чи є причини, наведені національними органами влади для обґрунтування втручання, «відповідними та достатніми» і чи було втручання «пропорційним переслідуванню законним цілям» (див. рішення у справі «Шові та інші проти Франції» (*Chauvy and Others v. France*), заява № 64915/01, пункт 70, ЄСПЛ 2004-VI), і при цьому Суд повинен переконатися, що національні органи влади, обґрутовуючи свої рішення на прийнятній оцінці відповідних фактів, застосували стандарти, які відповідають принципам, закріпленим у статті 10 Конвенції (див. згадані рішення у справах «Перінчек проти Швейцарії» (*Perinçek v. Switzerland*), пункт 196 та «Перуцці проти Італії» (*Peruzzi v. Italy*), пункти 46 і 47 та наведені в них посилання).

89. Суд повторює, що характер і суворість застосованих покарань також є факторами, які слід брати до уваги під час здійснення оцінки пропорційності втручання. Як зазначав Суд, втручання у свободу

вираження поглядів може мати негативний вплив на здійснення цієї свободи. Відносно помірний характер кримінального покарання (див. рішення у справі «Мор проти Франції» (*Mor v. France*), заява № 28198/09, пункт 61, від 15 грудня 2011 року) не є достатнім для усунення ризику негативного впливу на здійснення свободи вираження поглядів. У цілому, хоча охорона установ держави, як гарантів інституційного громадського порядку, компетентними органами влади є законною, домінуюче становище зазначених інститутів вимагає, щоб органи державної влади виявляли стриманість у питанні порушення кримінальних справ (див., наприклад, згадане рішення у справі «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*), пункт 127 з подальшими посиланнями).

- (2) Критерії, які стосуються забезпечення балансу між правом заявника на свободу вираження поглядів і необхідністю підтримки авторитету судової влади

90. Суд уже визначив низку критеріїв, які стосуються забезпечення балансу між правом на свободу вираження поглядів і необхідністю підтримки авторитету судової системи (див., наприклад, рішення у справі «Бенітес Моріана та Інйго Фернандес проти Іспанії» (*Benitez Moriana and Iñigo Fernandez v. Spain*), заяви № 36537/15 і № 36539/15, пункти 44 – 45 і 47 – 49, від 09 березня 2021 року) та які мають застосовуватися національними судами (див. рішення у справі «Горайнова проти України» (*Goryaynova v. Ukraine*), заява № 41752/09, пункт 52, від 08 жовтня 2020 року).

91. Суд вважає такі критерії відповідними під час розгляду конкретних обставин цієї справи: (i) внесок у дискусію з питання, яке становить суспільний інтерес; (ii) характер оскаржуваної публікації та обґрунтування національних судів; (iii) характер і суворість застосованого покарання.

92. Таким чином, Суд переходить до аналізу зазначених критеріїв з огляду на обґрунтування, наведене національними судами у своїх рішеннях.

– Внесок у дискусію з питання, яке становить суспільний інтерес

93. Насамперед Суд зауважує, що у відповідній статті, у тому числі у твердженнях в абзацах 8 і 9, обговорювалася стверджувана практика хабарництва в національних судах, тема, яка явно становила законний інтерес для широкої громадськості, але водночас, якщо розглядати її як інформацію, що не відповідала дійсності, могла підірвати авторитет судової влади.

94. Суд повторює, що питання, які стосуються функціонування судової влади, належать до суспільних інтересів, тому, як правило, користуються високим рівнем захисту свободи вираження поглядів, а

органи державної влади, таким чином, мають вузькі межі дискреційних повноважень; з іншого боку, судді мають бути захищені від нападів, які завдають серйозної шкоди, а авторитет судової влади має підтримуватися (див. пункти 43 і 44).

95. Суд зазначає, що в цій справі національні суди взагалі не розглянули, чи стосувалася публікація питання, яке становило суспільний інтерес, зосереджуючись виключно на правдивості оскаржуваних тверджень і шкоді, завданій репутації суддів. У зв'язку з цим Суд зауважує, що в абзацах 8 і 9 конкретно згадуються два суди – Господарський суд Донецької області та Донецький апеляційний господарський суд – де всі позивачі працювали суддями. Суд погоджується, що використані авторами в абзацах 8 і 9 твердження свідчать про існування незаконної практики у зазначених судах, яка може становити собою кримінальне правопорушення. Враховуючи тяжкість обвинувачень, ці твердження могли підірвати авторитет судової влади. Проте не проаналізувавши важливість питання, яке становило суспільний інтерес, у спорі, національні суди не врахували основну функцію, яку преса виконує в демократичному суспільстві (див., серед багатьох інших джерел, згадане рішення у справі «Ліндон, Очаковські-Лоран і Жюлі проти Франції» (*Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France*), пункт 62), і не забезпечили баланс стосовно необхідності підтримки авторитету судової влади. Такий аналіз був особливо важливим з огляду на тему публікації – стверджувану незаконну поведінку суддів і, таким чином, судової влади.

– Характер оскаржуваної публікації та обґрунтування національних судів

96. Суд зауважує, що заявника, журналіста, було притягнуто до цивільної відповідальності за статтю, опубліковану в газеті, зокрема, позивачі наголошували, що твердження, які містилися в абзацах 8 і 9 статті, підривали авторитет судової влади. Таким чином, у своїх рішеннях національні суди значною мірою посилалися на висновок, що оскаржувані твердження не були оціночними судженнями, а містили фактологічну інформацію. Пам'ятаючи про необхідність ретельно розрізняти твердження щодо фактів та оціночні судження (див. рішення у справі «Кумпене та Мазере проти Румунії» [ВП] (*Cumprăna and Mazăre v. Ukraine*) [GC], заява № 33348/96, пункт 98, ЄСПЛ 2004-XI), Суд вважає, що суть цієї справи полягає не в розрізненні між твердженнями щодо фактів і оціночними судженнями як такими, а у визнанні заявника відповідальним за повідомлення думки третьої сторони, а саме Ч. (див. рішення у справі «Новая газета» та Мілашина проти Росії» (*Novaya Gazeta and Milashina v. Russia*), заява № 45083/06, пункти 70, 73, від 03 жовтня 2017 року).

97. Суд бере до уваги, що абзац 8 статті починається фразою «до речі, ... [Ч.] провів розслідування і дійшов висновку, що ...» Він продовжувався фразами «у листі [Ч.] до ... названі ...» і «як докази [Ч.] наводить ...», які містять ті самі твердження, які були предметом провадження про захист честі, гідності та ділової репутації. Отже, Суд доходить висновку, що наведений абзац складався з повідомлення заявником дій та думок Ч.

98. Стосовно абзацу 9 статті Суд вважає особливо важливим те, що він був опублікований, як насправді було встановлено національними судами (див. пункт 27), у формі інтерв'ю. З огляду на те, що відповідний абзац починався з прямої цитати Ч. («Підставою для мого звернення до Верховної Ради, – розповів [Ч.], – послужила справа № 8/55пд») і подальше формулювання, автор просто відтворив твердження Ч. Справді, у судовому засіданні Ч. підтвердив, що твердження ґрунтувалися на наданій ним інформації (див. пункт 27).

99. Суд повторює, що покарання журналіста за участь у розповсюдженні висловлювань інших осіб, наданих під час інтерв'ю, буде суттєво заважати пресі сприяти обговоренню питань, які становлять суспільний інтерес, та воно не повинно розглядатись, якщо для цього немає винятково вагомих підстав (див. рішення у справі «Джерсільд проти Данії» (*Jersild v. Denmark*), від 23 вересня 1994 року, пункт 31, Серія А № 298).

100. Суд також зазначає, що репортажі, які ґрунтуються на інтерв'ю або відтворенні тверджень інших осіб, відредаговані чи ні, є одним з найважливіших засобів, за допомогою яких преса може виконувати свою життєво важливу роль «громадського наглядча» (див. наприклад, згадане рішення у справі «Обсервер» і «Гардіан» проти Сполученого Королівства» (*Observer and Guardian v. the United Kingdom*), пункт 59). У таких справах слід розрізняти ситуації, коли такі висловлювання належать журналісту, і коли вони є цитатою іншої особи (див. згадані рішення у справах «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії» (*Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*), пункт 65; «Джерсільд проти Данії» (*Jersild v. Denmark*), пункт 35 та рішення у справі «Педерсен і Баадсгаард проти Данії» [ВП] (*Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*) [GC], заява № 49017/99, пункт 77, ЄСПЛ 2004-XI).

101. Беручи до уваги наведену практику, Суд зауважує, що у цій справі національні суди не розрізнили твердження, висловлені Ч., і повідомлення таких тверджень заявником, не уточнюючи, чи міг заявник нести відповідальність згідно із застосовним законодавством за посилення на твердження цієї особи, чітко вказуючи, ким був автор цих тверджень (див. пункт 27). У результаті заявник був притягнутий до відповідальності за твердження, які він не висловлював, і які чітко були визнані такими, що належали іншій особі (див. згадане рішення у

справі «Газета «Україна-Центр» проти України» (*Gazeta Ukraina-Tsentr v. Ukraine*), пункт 52).

102. Суд також зазначає, що концепція відповідальної журналістики вимагає, щоб журналісти у розумних межах перевіряли точність і достовірність наданої громадськості інформації, а також дотримувалися законодавства під час виконання своєї професійної діяльності (див. пункт 42).

103. Суд зазначає про відсутність тверджень, що заявник отримав відповідну інформацію незаконним шляхом. Національні суди дійшли висновку, що заявник не перевіряв інформацію, яка містилася в оскаржуваних твердженнях, перед їхньою публікацією і, таким чином, порушив свої професійні обов'язки (див. пункт 28). Проте як у своїх письмових доводах, так і під час засідань у національних судах заявник стверджував, що перед публікацією статті перевіряв, чи був лист з твердженнями та думками, висловленими Ч., справді направлений до компетентних державних органів (див. пункти 24, 27). Крім того, твердження Ч. підкріплювалися матеріалами декількох справ, які розглядалися згаданими у статті судами, і заявник виявив це в контексті власного журналістського розслідування, опублікувавши серію аналітичних статей з цього питання (див. пункти 24, 27). Заявник надав копії цих матеріалів до судів, які розглядали позов про захист честі, гідності та ділової репутації. Однак національні суди не навели належного обґрунтування, відхиливши дуже формально аргументи заявника у зв'язку з цим (див. пункти 27, 31). Національні суди посилалися на той факт, що після перевірки тверджень Ч. Службою безпеки України не було виявлено доказів існування злочинної діяльності у відповідних судах (див. пункт 27); однак вони не навели важливих деталей щодо обсягу такої перевірки, не послалися на жодні документи і, найважливіше, не пояснили, чи мала перевірка тверджень Ч. Службою безпеки України уже після оскаржуваної публікації стосунок до відповідальності заявника за приниження честі та гідності через повідомлення тверджень Ч.

104. Суд зазначає, що з огляду на доводи заявника у національних судах, можна зробити висновок, що, оскільки в абзацах 8 і 9 оскаржуваної публікації він повідомив твердження Ч., які стали предметом перевірки національних органів влади, заявник належним чином перевіряв подання Ч. таких заяв. Суд вважає, що національні суди не навели відповідного та достатнього обґрунтування, яке б доводило, що заявник не діяв з належною ретельністю, яка очікувалася від відповідального журналіста, який висвітлює питання, що становлять суспільний інтерес (див. рішення у справах «Ерла Глінсдоттір проти Ісландії» (*Erla Hlynisdóttir v. Iceland*), заява № 43380/10, пункт 72, від 10 липня 2012 року та «Бйорк Ейдсдоттір проти Ісландії» (*Björk Eiðsdóttir v. Iceland*), заява № 46443/09, пункт 81,

від 10 липня 2012 року) або не вказали на будь-які дії, які очікувалися від заявника як журналіста за таких обставин.

– *Характер і суворість застосованого покарання*

105. Суд зауважує, що характер і суворість застосованих покарань є додатковими факторами, які слід враховувати під час оцінки пропорційності втручання. Крім того, Суд має переконатися, що покарання не є формою цензури, яка має на меті перешкодити пресі висловлювати критику. У контексті дискусії з питань, які становлять суспільний інтерес, таке покарання, ймовірно, змусить журналістів утриматися від участі в публічному обговоренні питань, що впливають на життя громади. Таким же чином, воно може перешкоджати пресі виконувати її завдання як поширювача інформації та громадського наглядача (див. згадане рішення у справі «Бедат проти Швейцарії» (*Bédat v. Switzerland*), пункт 79).

106. Суд зауважує, що у цій справі заявника зобов'язали сплатити 331 євро в якості відшкодування моральної шкоди. Хоча ця сума, безсумнівно, не була надзвичайно великою, вона не була й символічною чи незначною в Україні на момент подій. Крім того, національні суди зобов'язали вилучити статтю з вебсайту та опублікувати спростування.

107. Стосовно штрафів Суд повторює, що відносно помірний характер цього виду покарання не буде достатнім, аби нівелювати ризик негативного впливу на здійснення права на свободу вираження поглядів (див. згадане рішення у справі «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*), пункт 176). За цих обставин той факт, що провадження мало цивільний, а не кримінальний характер, а сума відшкодування, яку зобов'язали сплатити заявника, була відносно помірною, не зменшує важливості обґрунтування національними судами своїх рішень «прийнятною оцінкою відповідних фактів» і наведення «відповідних та достатніх» причин, і це дає Суду підстави для висновку, що оскаржуване втручання не було «необхідним у демократичному суспільстві» (див. подібний висновок в рішенні у справі «Годлевський проти Росії» (*Godlevskiy v. Russia*), заява № 14888/03, пункт 48, від 23 жовтня 2008 року).

– *Висновок*

108. Зазначене дає підстави для висновку Суду, що причини, наведені національними судами для виправдання втручання в права заявника, не були «відповідними та достатніми», зокрема, у зв'язку з тим, що суди не розглянули ключові елементи справи. Крім того, Суд встановлює, що національні суди не можуть вважатися такими, що «застосували стандарти, які відповідали принципам, втіленим у статті

10 Конвенції», або «посилалися на прийнятну оцінку відповідних фактів» (див. згадане рішення у справі «Кумгурієт Вах та інші проти Туреччини» (*Cumhuriyet Vakfi and Others v. Turkey*), пункти 67 – 69 та рішення у справі «Медіакомпанія «Рінгер Аксель Шпрінгер Словачія а.с.» проти Словаччини (№ 2)» (*Ringier Axel Springer Slovakia, a.s. v. Slovakia (no. 2)*), заява № 21666/09, пункт 54, від 07 січня 2014 року). Таким чином, Суд не переконаний, що національні суди забезпечили баланс між конфліктуєчими інтересами у контексті зазначених факторів.

109. З цього випливає, що втручання у право заявника на свободу вираження поглядів не було «необхідним у демократичному суспільстві». Отже, було порушено статтю 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів під час провадження про захист честі, гідності та ділової репутації.

II. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

110. Заявник також скаржився за пунктом 1 статті 6 і статтею 14 Конвенції та статтею 1 Першого протоколу до Конвенції на несправедливість судового розгляду, порушення його прав інтелектуальної власності та професійну дискримінацію.

111. Суд розглянув решту скарг заявника та вважає, що з огляду на всі наявні в нього матеріали та належність оскаржуваних питань до сфери його компетенції вони не виявляють жодних ознак порушення прав і свобод, гарантованих Конвенцією або протоколами до неї.

112. З цього випливає, що ця частина заяви має бути відхилена як явно необґрунтована відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

113. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію.»

A. Шкода

114. Заявник вимагав 60 000 євро в якості відшкодування моральної шкоди. Він зазначив, що його журналістській репутації було завдано значної шкоди у результаті ухвалення рішень національними судами, він був підданий осуду та дискредитації в професійному середовищі, газета припинила з ним трудові відносини й він не міг отримати пропозиції від інших роботодавців. Він зазначив, що перебував у стані «депресії та психологічного стресу». Він посилався на дохід, який

отримав би у період з 2005 року до 2011 року від газети, якби вони не розірвали його договір.

115. Уряд заперечував проти цих вимог, вважаючи їх необґрунтованими та надмірними. Він зазначив, що заявник не довів наявність прямого причинно-наслідкового зв'язку між його звільненням і відповідним провадженням на національному рівні, або з втратою майбутнього доходу. Посилаючись на рішення Суду у справі «Ілхан проти Туреччини» [ВП] (*Ilhan v. Turkey*) [GC], заява № 22277/93, пункт 109, ЄСПЛ 2000-VII), Уряд вважав, що вимоги заявника мали значною мірою спекулятивний характер. Уряд також вважав решту його вимог у зв'язку з цим необґрунтованими.

116. Ухвалюючи рішення на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 4 500 євро в якості відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися.

В. Судові та інші витрати

117. Заявник також вимагав 2 886,00 українських гривень (еквівалентно 478,23 євро на той момент) в якості компенсації своїх витрат на правову допомогу, послуги перекладу і поштових витрат.

118. Уряд заперечив проти цих вимог, зазначивши, що заявник не надав документів стосовно, як стверджувалося, отриманої ним правової допомоги, наприклад, довіреності чи договору про надання правової допомоги. Стосовно витрат на переклад Уряд зазначив, що надані заявником квитанції не доводять, що відповідні суми були сплачені за послуги перекладу в контексті провадження у Суді. Насамкінець, Уряд зазначив, що заявник надав підтверджуючі документи лише у зв'язку з частиною стосовно поштових витрат, компенсацію яких він вимагав.

119. Відповідно до практики Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. У цій справі з огляду на наявні в нього документи та зазначені критерії Суд вважає за розумне присудити суму у розмірі 147 євро в якості компенсації поштових витрат і витрат на послуги перекладу, понесені під час провадження у Суді, та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявнику.

С. Пеня

120. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятними скарги за статтею 10 Конвенції, а решту скарг у заяві – неприйнятними;
2. *Постановляє*, що не було порушено статтю 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів під час провадження про застосування запобіжних заходів;
3. *Постановляє*, що було порушено статтю 10 Конвенції у зв'язку з рішеннями національних судів під час провадження про захист честі, гідності та ділової репутації;
4. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявнику такі суми, які мають бути конвертовані в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
 - (i) 4 500 (чотири тисячі п'ятсот) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 147 (сто сорок сім) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявнику, в якості компенсації судових та інших витрат;
 - (б) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
5. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 15 вересня 2022 року відповідно до пунктів 2 та 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
(Victor Soloveytschik)
Секретар

Сіофра О'Лірі
(Siofra O'Leary)
Голова